

УДК 378.1:0/9+374.7

**ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНИХ УМІНЬ, НАВИЧОК І ОСНОВНИХ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У СТУДЕНТІВ ВНЗ У ПРОЦЕСІ
БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ**

©Васильєва Н.Г.

Українська інженерно-педагогічної академія

Інформація про авторів

Васильєва Наталія Георгіївна: ORCID: 0000-0002-3314-4882; vasileva@uipa.edu.ua; кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри філософії, українознавства і політології; Українська інженерно-педагогічної академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

У статті розглядаються особливості формування самоосвітніх умінь, навичок і основних професійних компетенцій у процесі безперервної освіти. Ознакою сьогодення і одним із головних завдань вищої школи є розвиток і формування особистості як суб'єкта діяльності, поступовий перехід від виховання і навчання до самовиховання і самоосвіти. Важливо дати студентам базові знання, які дозволили б безперервно протягом усього подальшого життя здобувати додаткову освіту і різні кваліфікації. Самоосвітня діяльність інженера-педагога розглядається як складний, багатогранний, безперервний, творчий процес, результати якого мають двостороннє значення: вдосконалення і розвиток професійної діяльності викладача і якісні зміни його особистості. Самоосвіта викладача стає умовою його особистісно-професійного зростання, якщо самоосвітня діяльність має концептуальне обґрунтування, здійснюється як перманентний процес, зміст якого скеровано на самопізнання і самовдосконалення викладачем себе як педагога, людини, особистості, індивідуальності, на оволодіння інноваційними освітніми ідеями і технологіями, а також способами творчої педагогічної діяльності.

Ключові слова: безперервна освіта, самоосвітні уміння та навички, самопізнання і самовдосконалення, професійні компетенції, особистісно-професійне зростання, когнітивна освітня парадигма освіти.

Васильєва Н.Г. «Формирование самообразовательных умений, навыков и основных профессиональных компетенций у студентов вузов в процессе непрерывного образования»

В статье рассматриваются особенности формирования самообразовательных умений, навыков и основных профессиональных компетенций в процессе непрерывного образования. Приметой сегодняшнего дня и одной из главных задач высшей школы является развитие и формирование личности как субъекта деятельности, постепенный переход от воспитания и обучения к самовоспитанию и самообразованию. Важно дать студентам базовые знания, которые позволили бы непрерывно в течение всей последующей жизни получать дополнительное образование и различные квалификации. Самообразовательная деятельность инженера-педагога рассматривается как сложный, многогранный, непрерывный творческий процесс, результаты которого имеют двустороннее значение: совершенствование и развитие профессиональной деятельности преподавателя и качественные изменения его личности. Самообразование преподавателя становится условием его личностно-профессионального роста, при условии, что самообразовательная деятельность имеет концептуальное обоснование, осуществляется как перманентный процесс, содержание которого направлено на самопознание и самосовершенствование себя как педагога, человека, личности, индивидуальности, на овладение инновационными образовательными идеями и технологиями, а также способами творческой педагогической деятельности.

Ключевые слова: непрерывное образование, самообразовательные умения и навыки, самопознания и самосовершенствования, профессиональные компетенции, личностно-профессиональный рост, когнитивная образовательная парадигма образования.

Vasilieva N.G. "Development of self-education skills and professional core competencies among university students in continuing education"

The article considers peculiar features of the development of self-education skills and professional core competencies in the process of continuing education. The development of an individual as an active participant and a gradual transition from upbringing and education to self-education and self-upbringing are markers of the present time and some of the main tasks of the higher school. It is vitally important to provide students with basic knowledge that will allow them to get further education and acquire skills continuously throughout their lives. Self-education of the engineer-pedagogue is regarded as a complex, multifaceted, lifelong, creative process, the results of which have a double meaning: improvement and development of the professional activity of the teacher and qualitative changes in his or her personality. Self-education of the higher school teacher becomes a prerequisite for his or her personal and professional growth, if this activity is conceptually substantiated and carried out through creative educational activities as a permanent process whose content is directed at self-knowledge and self-improvement as a pedagogue, human being, individual and individuality, and at mastering innovative educational ideas and technologies.

Keywords: continuing education, self-education skills, self-knowledge and self-improvement, professional competence, personal and professional growth, cognitive educational paradigm.

Постановка проблеми. Першорядне завдання сучасного вищого навчального закладу – дати випускнику можливість відчутти себе соціально захищеним, адаптованим до сьогодення, мобільним, спроможним успішно конкурувати на ринку праці. Про це йдеться в Законі України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років», «Концепції забезпечення якості вищої освіти України». Роботодавці, як споживачі результатів освітніх систем, оцінюють якість освіти і підготовленість фахівців із рівня їхньої компетентності. Це поставило вимогу перед навчальними закладами переосмислити цілі і результати освіти, змісту й методів навчання, технологій організації освітнього процесу, сформованих у рамках традиційної когнітивної освітньої парадигми освіти. У сучасному суспільстві в умовах безперервно зростаючого потоку наукової інформації пріоритетне питання приділяється проблемам розвитку особистості, здатної працювати в цих умовах, орієнтуватися в сучасних технологіях, орієнтуватися в сучасній політиці, економіці, мати знання в різних сферах суспільного життя, самостійно оцінювати ситуацію і приймати відповідальні рішення, тобто фахівця, що готовий до ефективної безперервної самоосвіти, бо його робота пов'язана з постійним оновленням.

Важливо дати студентам базові знання, які дозволили б безперервно, протягом усього подальшого життя здобувати додаткову освіту і різні кваліфікації. Тому так затребувані сьогодні українським суспільством ідеї формування однієї з найдоступніших і водночас найскладніших форм постійного розширення і поглиблення знань – самоосвіти. Таким чином, одним із головних завдань вищої школи стає розвиток і формування особистості як суб'єкта діяльності, поступовий перехід від виховання і навчання до самовиховання і самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно поняття «самоосвіти» особистості потрактовується як процес реалізації людиною власного потенціалу, здібностей і потреб, цілеспрямована пізнавальна діяльність, що керується самою особою, набуття систематичних знань у певній галузі науки, техніки, культури, політики тощо [17].

У науковій літературі сьогодні існує кілька підходів щодо дослідження проблем самоосвіти:

- у рамках теорії безперервної освіти самоосвіта розглядається як стрижень цілісної системи, що пронизує ефективність її функціонування на різних етапах життєдіяльності людини (А.А. Бодальов, А.П. Владиславлев, А.В. Даринський, В.Н. Турченко тощо);

- у педагогічних працях із підвищення кваліфікації самоосвіта визнана однією з найбільш динамічних форм підвищення рівня спеціаліста (Т.Г. Браже, Ю.Н. Кулюткін, В.Н. Котляр, Н.В. Косенко, Г.С. Сухобська тощо);

- педагогічна та соціальна психологія, досліджуючи внутрішні механізми саморегуляції, розглядає самоосвіту як складову частину самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку особистості (А. Арета, Є.І. Ісаєв, І.Б. Котова, А.Г. Ковальов, В.І. Слободчиков та ін.).

Проблема післядипломного навчання та самоосвіти вчителів у системі підвищення кваліфікації висвітлена Н.В. Косенко, Ю.В. Кричевським, В.І. Кубинським, В.Б. Новичковим, Т.М. Симоною, П.В. Худоминським.

Як засвідчив огляд існуючої літератури, основна увага науковців приділялась самоосвіті викладачів середньої школи та інженерно-технічних фахівців, натомість дотепер це питання не розглядалося в царині інженерно-педагогічної освіти.

Постановка завдання. Метою нашої статті є аналіз особливостей формування самоосвітніх умінь, навичок і основних професійних компетенцій у процесі безперервної освіти студентів і випускників інженерно-педагогічного ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні все частіше звучить думка про те, що традиційні засоби, форми і методи навчання перестають задовольняти потреби сучасності в підготовці високоінтелектуальних, соціально адаптованих його членів [6]. Це зокрема пов'язано зі значною кількістю інформації, яку фахівцю необхідно опанувати, впевнено в ній орієнтуватися, вміти знаходити і використовувати отримані знання, вміння і навички. Виникає необхідність у переході на якісно нову форму організації освіти, яка примусить студентів самостійно шукати відповіді на поставлені питання. Вони повинні самостійно знаходити протиріччя в досліджуваному явищі чи предметі, формулювати проблему, знаходити способи її вирішення, за необхідності провести експеримент, обробити й інтерпретувати його результати, зробити відповідні висновки й узагальнення.

Отже, на соціально-педагогічному рівні актуальність питання пов'язана із соціальними потребами суспільства і держави в ініціативних, творчих особистостях із готовністю до продуктивної самореалізації в будь-яких видах діяльності. На жаль, сучасна предметна система навчання спричиняє ситуацію, коли знання, вміння і навички здобуваються дискретно, процес їх перенесення відбувається складно, і в результаті знання випускників – це набір непов'язаних між собою відомостей. Завдання підвищення ефективності навчання вимагає озброїти студентів умінням вищого рівня узагальнення, тобто вміннями, які будуть сформовані в процесі вивчення будь-яких навчальних дисциплін і застосовуватимуться щодо інших дисциплін, у самоосвіті і практичній діяльності.

Як зазначає О.Коваленко в статті «Інженерно-педагогічні кадри: нові вимоги сьогодення», сьогодні європейські країни йдуть шляхом обов'язкової педагогічної освіти викладачів не тільки гуманітарних, але й технічних дисциплін, бо тільки таке поєднання дає можливість сформувати гармонійно розвиненого фахівця, який поєднує в собі інженерно-педагогічні вміння, пов'язані зі здатністю розв'язувати технічні завдання, системно мислити, проектувати та конструювати технічні будови, розбиратися в питаннях економіки, охорони праці певної галузі, уміннями працювати з людьми, організовувати навчальний процес у професійному навчальному закладі, бути керівником та вихователем. Унікальність цього виду освіти і самоосвіти заслуговує на глибоке вивчення та використання багатьох її принципів та методичних підходів в усіх видах освіти [3].

Найважливішим компонентом нової моделі сучасної освіти є її орієнтація на практичні навички, здатність застосовувати знання, реалізовувати власні проекти. У сучасній педагогічній науці і практиці діяльності інноваційних освітніх установ такий підхід прийнято називати компетентнісний, при цьому мова йде не про заучування простих алгоритмів, а, навпаки, – про справжню фундаменталізацію освіти, при якій акцент робиться не на запам'ятовування енциклопедичного набору знань із різних галузей, а на оволодіння фундаментальними вміннями комунікації, аналізу, розуміння, прийняття рішень.

Особливу роль при такому підході відіграє активне використання проектних методів, які залучають студентів до практичної діяльності. Це вимагає розробки нових навчальних технологій і навчальних матеріалів, використання інформаційно-комунікативних засобів.

Головною ж відмінністю нової моделі освіти від колишньої є фокусування уваги на необхідності отримання освіти протягом життя замість системи, в якій доступ до вищої освіти був селективним, а саме воно було останнім етапом освіти, сьогодні формується система, в якій вища освіта (на рівні бакалаврату) стає масовою і загальною, змінюючись по суті, формуючи компетентність самоосвіти і створюючи тим самим фундамент не тільки для магістратури, але й отримання протягом життя «гнучкої» освіти, яка складається з різноманітних навчальних модулів.

Європейська комісія і країни-члени ЄС у Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу визначили освіту протягом життя в рамках Європейської стратегії зайнятості як постійну навчальну діяльність, що має на меті вдосконалення знань, навичок і професійної компетенції. Було визначено низку ключових принципів безперервної освіти, серед яких найважливішими можна вважати такі:

- гарантування загального безперервного доступу до освіти з метою отримання та оновлення навичок, необхідних для входження в інформаційне суспільство;
- збільшення інвестицій в людські ресурси, для піднесення пріоритету найважливішого надбання Європи – її людей;
- розроблення нових методологій навчання для системи безперервної освіти протягом життя;
- докорінна зміна підходів до розуміння і визнання навчальної діяльності та її результатів, особливо в сфері неформальної і інформальної освіти;
- забезпечення протягом усього життя кожному громадянину вільний доступ до інформації про освітні можливості в Європі, консультацій та рекомендацій;
- наближення освітніх можливостей до місця проживання за допомогою мережі навчальних і консультаційних пунктів, а також використання інформаційних технологій [14].

Рада Культурної Кооперації при Раді Європи (Страсбург, Франція) визначила ключові компетентності, які повинні отримати всі випускники освітніх установ. Компетентності поділяються на:

- соціально-політичні, що дозволяють людині реалізувати активну позицію в житті в полікультурному просторі;
- комунікативні, що розглядаються як спроможність ефективно спілкуватися, встановлювати ділові контакти, співпрацювати, взаємодіяти в команді тощо, а отже, забезпечують ефективність усної і письмової комунікації;
- інформаційні, що включають в себе вміння пошуку, відбору, подання інформації, рішення професійних завдань за допомогою ІКТ та обумовлених виникненням і розвитком інформаційного суспільства; особистісні, пов'язані із самореалізацією, вміння ставити життєві цілі й досягати їх. Окремо виділено елемент пізнавальної компетентності – «здатність вчитися все життя» [15].

Радою Європи виділені також ключові професійні компетенції. До них віднесено: здатність до ефективної поведінки на ринку праці – професійна мобільність; уміння вибудовувати (планувати, реалізувати, корегувати) професійну кар'єру, працевлаштування, адаптації на робочому місці; здатність адекватно реагувати на зміни ринку; навички економічного і правового аналізу в рамках професійних ситуацій; підприємницькі вміння.

Формування самоосвітніх умінь, навичок і основних професійних компетенцій відбувається засобами змісту освіти: загальнопредметного, що складається з реальних об'єктів досліджуваної дійсності (у вигляді мінімального переліку реальних об'єктів, які підлягають вивченню); загальнокультурного (у формі понять, законів, принципів, методів, гіпотез, теорій; альтернативні методи дослідження одних і тих самих об'єктів); метапредметного (загальнонавчальних умінь, навичок, способів діяльності, пов'язаних із двома попередніми елементами змісту освіти, ключових освітніх компетенцій).

Оволодіння ключовими компетенціями є показником соціальної та психологічної зрілості особистості. Ключові професійні компетенції – це здатність вирішувати завдання, що виникають у процесі професійної кар'єри і не залежать від професії або спеціальності. Освітні компетенції є системними характеристиками особистісно-орієнтованого підходу до освіти, оскільки стосується виключно особистості студента і перевіряються тільки в процесі виконання ним певного комплексу дій.

Як уже зазначалося, сьогодні у ВНЗ триває перехід від знаннєвого підходу до компетентнісного – до визначення цілей (навчити вчитися, пояснювати явища дійсності, вміти орієнтуватися в світі духовних цінностей, підготувати до професійного вибору), відбору змісту, організації освітнього процесу, вибору освітніх технологій, оцінці результатів, причому компетенції магістра розглядаються як розширення і поглиблення компетенцій бакалавра. Значне місце в прискоренні цього переходу належить усвідомленню студентами й випускниками необхідності самоосвіти.

Особливістю самоосвіти викладачів інженерно-педагогічної спеціальності полягає в тому, що його діяльність охоплює дві галузі: соціальну й професійну. Соціальна галузь характеризує діяльність інженера як суб'єкта соціокультурних відношень, а професійна галузь характеризує види діяльності, що передбачені кваліфікаційними вимогами професії. Таким чином, викладач інженерно-педагогічного вищого навчального закладу повинен постійно слідкувати за належним рівнем розвиненості компетенцій у галузі предмета, що викладається; пізнавальної діяльності; сучасних засобів отримання та обробки інформації; філософських і правових основ, що визначають призначення і соціальну роль освіти; функціонування і розвиток освітньої системи України; теорії і методики навчання і виховання; програмно-методичного забезпечення освітнього процесу; педагогічних вимірювань, діагностики, оцінки та аналізу результатів навчання і виховання; управління якістю освітнього процесу; педагогічного спілкування, вирішення комунікативних завдань; загальної і професійної культури; саморозвитку; організації і проведення наукових досліджень. Досвід роботи над собою в плані самовдосконалення становить передумову професійного самовиховання, яке передбачає свідому роботу з розвитку своєї особистості як професіонала: адаптацію своїх індивідуально неповторних особливостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності і безперервний розвиток соціально-моральних та інших якостей особистості.

Професійна самоосвіта, як і будь-яка інша діяльність, має в своїй основі досить складну систему мотивів і джерел активності. Рушійною силою і джерелом самоосвіти педагога може стати потреба вирішити протиріччя між тим, що пред'являють суспільство, сучасна вища школа до викладача, і рівнем його професіоналізму. Професійно-педагогічна спрямованість діяльності сучасного вузівського викладача – це система домінуючих мотивів, інтересів, потреб, нахилів, що спонукають до професійної діяльності. Стійка педагогічна спрямованість забезпечує прагнення бути хорошим педагогом, допомагає викладачеві долати перешкоди і труднощі в своїй діяльності, змушує їх вишукувати резерви підвищення рівня педагогічної культури.

Коли педагогічна діяльність набуває в очах викладача особистісну, глибоко усвідомлену цінність, тоді і проявляється потреба в самовдосконаленні і починається процес самовиховання. Все це викликає систему дій із самовдосконалення, характер яких багато в чому зумовлюється змістом професійного ідеалу. Правильно сформований ідеал викладача - умова ефективності його самосвіти і самовиховання. Крім того, метою самовиховання можуть стати такі важливі, професійно значущі якості особистості педагога, як теоретична і методична готовність до професійної діяльності, організованість, толерантність, наполегливість у досягненні мети, принциповість, самокритичність, досягнення більш високого рівня розвитку естетичної культури, розширення світогляду. Саме постійна самосвіта надасть можливість викладачеві враховувати особливі запити сучасної молоді і специфічні риси епохи, необхідно переглянути методи і зміст вищої освіти, змінити саму атмосферу навчання з тим, щоб підвищити ефективність навчання, якомога більше сприяти успіху вихованців, наприклад: з самого початку встановити чіткі

вимоги і постійно про них нагадувати; бути послідовним; позначити всі цілі навчання; розробити осмислені цілі і заходи з розвитку особистісних і громадянських якостей студентів; підкреслювати роль наукового методу в процесі пізнання, але при цьому визнавати можливі обмеження науки; перейти до освітньої парадигми, орієнтованої на пізнання; використовувати активні і творчі методи навчання; підвищувати рівень викладання; пояснювати необхідність вивчення предмета та його практичного застосування; не очікувати сліпого підкорення авторитету викладача; розширювати діапазон позааудиторних завдань: не обмежуватися традиційними письмовими роботами, застосовувати інші форми контролю; надавати студентам ширші можливості для спілкування; поважати чужу точку зору; проявляти доброзичливість; вірити в своїх студентів.

Отже, самоосвіта – це свідомо, цілеспрямована планомірна робота над собою з метою поліпшення своєї особистості. Самоосвіта, як правило, – тривалий і складний процес, що вимагає зусиль волі і характеру. Зазвичай в процесі самоосвіти бувають спади через відсутність звички до систематичної праці, через невміння організувати себе. Високі вимоги особистості до себе на будь-якому етапі професійної підготовки, викладацької діяльності – запорука усвідомленого прагнення до самовдосконалення. Професійне самоосвіта і самовиховання вузівського викладача «через все життя» можна розглядати як постійне самовдосконалення шляхом невинної роботи над собою. Оволодіння основними способами і прийомами професійного саморозвитку допоможе педагогу продуктивно підвищувати свою педагогічну майстерність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми розглядаємо самоосвітню діяльність інженера-педагога як складний, багатогранний, безперервний, творчий процес, результати якого мають двостороннє значення: вдосконалення і розвиток професійної діяльності викладача і якісні зміни його особистості. Самоосвіта викладача стає умовою його особистісно-професійного зростання, якщо самоосвітня діяльність має концептуальне обґрунтування, здійснюється як перманентний процес, зміст якого скеровано на самопізнання і самовдосконалення викладачем себе як педагога, людини, особистості, індивідуальності, на оволодіння інноваційними освітніми ідеями і технологіями, а також способами творчої педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 4. – С. 23-30.
2. Зязюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І. А. Зязюн // Світло. – 1996. – № 1. – С. 4-6.
3. Коваленко О. Е. Інженерно-педагогічні кадри: нові вимоги сьогодення / О. Е. Коваленко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2008. – Вип. 21. – С. 8-17.
4. Коваленко О. Е. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання до Болонського процесу : монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко. – Харків : [б. в.], 2007. – 162 с.
5. Коджаспирова Г. М. Культура профессионального самообразования педагога : пособие / Г. М. Коджаспирова. – М. : Всероссийский научно-практический центр профориентации и психологической поддержки населения, 1994. – 344 с.
6. Корнеева Л. Н. Самооценка как механизм саморегуляции в профессиональном образовании / Людмила Николаевна Корнеева. – М. : Владос, 2000. – 296 с.
7. Крижко В. В. Менеджмент в освіті / В. В. Крижко, Є. М. Павлютенков. – Київ : ІЗМН «Твін-сервіс», 1998. – 197 с.
8. Лазарев М. І. Полісистемне моделювання змісту технологій навчання загально інженерних дисциплін : монографія / М. І. Лазарев. – Харків : Вид-во НФаУ, 2003. – 356 с.
9. Маслов В. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці / В. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 1. – С. 3-9.
10. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова. – Київ, 1998. – 176 с.

11. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / под ред. П. И. Пидкасистого. – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. – 554 с.
12. Радченко А. С. Професійна компетентність учителя / А. С. Радченко. – Харків : Основа, 2006. – 126 с.
13. Российская педагогическая энциклопедия [Электронный ресурс] : в 2-х т. / гл. ред. В. Г. Панов. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1993. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/>
14. Інститут модернізації якості освіти [Електронний ресурс] : [Офіційний веб-сайт]. Електрон. дані. – Київ, © Ін-т модернізації якості освіти, 2016-2017. – Режим доступу : imzo.gov.ua/osvita/vyscha-osvita.

References

1. Zeer, Je & Symanjuk, Je 2003, 'Kompetentnostnyj podhod k modernizacii professionalnogo obrazovanija', [Competence approach to the modernization of vocational education] *Vysshee obrazovanie segodnja*, no. 4, pp. 23-30.
2. Zyazyun, IA 1996, 'Osvitni tekhnolohiyi u vymirakh pedahohichnoyi refleksiyyi', [Educational technologies in the dimensions of pedagogical reflection] *Svitlo*, no. 1, pp. 4-6.
3. Kovalenko, OE 2008, 'Inzhenerno-pedahohichni kadry: novi vymoHY sohodennya', *Problemy inzhenerno-pedahohichnoyi osvity*, [Engineering and pedagogical personnel: new requirements of the present] *Ukrayinska inzhenerno-pedahohichna akadademiya*, Kharkiv, iss. 21, pp. 8-17.
4. Kovalenko, OE, Bryukhanova, NO & Melnychenko, OO 2007, *Teoretychni zasady profesynoyi pidhotovky maybutnikh inzheneriv-pedahohiv v konteksti pryednannya do Bolonskoho protsesu*, [Theoretical principles of training future engineer teachers in the context of joining the Bologna Process] Kharkiv.
5. Kodzhaspirova, GM 1994, *Kultura professionalnogo samoobrazovanija pedagoga*, [The culture of professional self-education of a teacher] *Vserossiyskij nauchno-prakticheskij centr proforientacii i psihologicheskoy podderzhki naselenija*, Moskva.
6. Korneeva, LN 2000, *Samoocenka kak mehanizm samoreguljacii v professionalnom obrazovanii*, [Self-assessment as a mechanism of self-regulation in vocational education] *Vlados*, Moskva.
7. Kryzhko, VV & Pavlyutenkov, YeM 1998, *Menedzhment v osviti*, [Management in education] *IZMN Tvin-servis*, Kyiv.
8. Lazaryev, MI 2003, *Polisystemne modelyuvannya zmistu tekhnolohiy navchannya zahalno inzhenernykh dysyplin*, [Polysystem modeling of the content of teaching technology in general engineering disciplines] *Vydavnytstvo Natsionalnoho farmatsevtichnoho universytetu*, Kharkiv.
9. Maslov, V 2008, 'Modelyuvannya u teoretychniy i praktychniy diyalnosti v pedahohitsi', [Modeling in theoretical and practical activities in pedagogy] *Pislyadyplomna osvita v Ukrayini*, no. 1, pp. 3-9.
10. Protasova, NH 1998, *Pislyadyplomna osvita pedahohiv: zmist, struktura, tendentsiyi rozvytku*, [Postgraduate education of teachers: content, structure, trends of development] Kyiv.
11. Pidakistyj, PI (ed.) 1998, *Psihologo-pedagogicheskij slovar dlja uchitelej i rukovoditelej obshheobrazovatelnyh uchrezhdenij*, [Psychological and pedagogical dictionary for teachers and heads of educational institutions] *Feniks*, Rostov-na-Donu.
12. Radchenko, AYe 2006, *Profesynna kompetentnist uchytelya*, [Professional competence of the teacher] *Osnova*, Kharkiv.
13. Panov, VG (ed.) 1993, *Rossiyskaja pedagogicheskaja jenciklopedija*, [Russian Pedagogical Encyclopedia] *Bolshaja Rossiyskaja jenciklopedija*, Moskva, <<http://dic.academic.ru/>>.
14. Instytut modernizatsiyi yakosti osvity 2016-2017, <imzo.gov.ua/osvita/vyscha-osvita>.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017р.